

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

№2

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2026 fevral

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 - Texnika fanlari
08.00.00 - Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[™]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic Resource Index
ResearchBib

ISSN INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

ROAD

INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL

BASE

Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ БИБЛИОТЕКА LIBRARY.RU

ISSN: 3060-463X

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 555 sahifa.
2026-yil, fevral

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afforovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalendar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor

Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellashtirish
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

RIVOJLANGAN MAMLAKATLAR BANKLARIDA RISK-MENEJMENTNING TASHKILYI MODELLARI.....	26
Madaminov Bekzod Allayarovich	
“HUDUDGAZTA‘MINOT” AJ DA AMALGA OSHIRILGAN LOYIHALAR SAMARASI	32
Shukurillaev Jahongir Botir o‘g‘li	
HARBIY XIZMATCHI AYOLLARNING MAXSUS KIYIM SIFATIGA QO‘YILADIGAN DASTLABKI TALABLARNI SHAKLLANTIRISH	37
Abduraxmanova N.D., Mirtolipova N.X., Nasirullayeva G.S.	
СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ПРОБЛЕМЫ НЕСПЕЦИФИЧЕСКОГО ЯЗВЕННОГО КОЛИТА У ДЕТЕЙ	42
Закирова Бахора Исламовна, Каримов Достон Рустам угли	
ОЦЕНКА ВОЗДЕЙСТВИЯ ФИСКАЛЬНЫХ И КРЕДИТНЫХ ИНСТРУМЕНТОВ НА РЫНКИ ВЫСОКОЛИКВИДНОЙ ПРОДУКЦИИ И ЕСТЕСТВЕННЫХ МОНОПОЛИЙ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН.....	48
Бекзод Умматов	
ТРАНСФОРМАЦИЯ СИСТЕМ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ ЭКОНОМИКО-СТАТИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА.....	55
Вахидов Азизжон Саиджонович	
SUG‘URTA FAOLIYATIDAGI MOLIVAVIY RISKLAR: BAHOLASH VA MINIMALLASHTIRISH STRATEGIYALARI	58
Xalikulova Shirin Utkir qizi	
“ANDIJONDONMAHSULOT” AJ MISOLIDA XARAJATLARNING STRATEGIK BOSHQARUV HISOBİ: AMALIY TAHLIL VA TAKOMILLASHTIRISH TAVSIYALARI	62
Xayitboyeva Laylo Oybekovna	
XORIJYIY MAMLAKATLARNING NORASMIY IQTISODIYOT DARAJASINI PASAYTIRISHDAGI TAJRIBASI	66
Alimardonov G‘ayratjon Nuraliyevich	
XO‘JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARDA BARQARORLIK HISOBOTLARI AUDITINI SHAKLLANTIRISH	72
Xolikov Ravshan Anvar o‘g‘li	
PUL - KREDIT SIYOSATINING TRANSMISSION MEXANIZMINI RIVOJLANTIRISH	76
Obidova Zilola Ikromjon qizi	
HOMILADORLIK DAVRIDA AYOLLARDA UCHRAYDIGAN GESTOZLI KATARAL GINGIVITNI KOMPLEKS DAVOLASHNI OPTIMALLASHTIRISH	81
Nomurodova Farangiz Lazizovna	
AGRAR KORXONALARDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHDA INVESTITSIYA MEXANIZMLARINING IQTISODIY SAMARADORLIGI VA RIVOJLANTIRISH YO‘NALISHLARI	87
Egamberdiyev Abdujabbor Xusanovich	
YOSHLAR TADBIRKORLIGI VA KICHIK BIZNES IQTISODIYOTINI TA‘MINLASHDA INFRATUZILMALARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	92
Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATINI BAHOLASH METODOLOGIYASINING MAZMUNI VA TAMOIYILLARI	96
Mavrulov Ravshan Nematjonovich	

УПРАВЛЕНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫМИ КОММУНИКАЦИЯМИ В ПРОЕКТАХ	101
Носирова Гулираъно Абдулазиз кизи	
DAVLAT BUDJETI JARAYONIDA MONITORING VA MOLIYAVIY NAZORATNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	107
Yax'yayeva Dilfuza Bagdatovna	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA KICHIK KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	111
Axmedov Sanjar Temur o'g'li	
RAQAMLI MOLIYA TEXNOLOGIYALARI EVOLYUTSIYASINING ISTIQBOLLI YO'NALISHLARI VA YUZAGA KELISHI MUMKIN BO'LGAN XATARLAR TAHLILI	117
Ko'chimov Jahongir Shuxrat o'g'li	
GAZ VA GAZ KONDENSATINI YIG'ISH VA TAYYORLASH TIZIMLARI UCHUN ZAMONAVIY LOYIHALASH USULLARI TAHLILI	123
Abdirazakov Akmal Ibragimovich Namozov Og'abek Maxmud o'g'li	
AGILE PROJECT MANAGEMENT IN THE DIGITAL ERA: STRATEGIES, FRAMEWORKS, AND BEST PRACTICES FOR SUCCESS	128
Utkirova Maftuna Murodjon qizi	
O'ZBEKISTON EKSPORTYOR KORXONALARINING YANGI BOZORLARGA CHIQUISHIDA FAOL MARKETING VOSITALARIDAN FOYDALANISH HOLATI VA MUAMMOLARI	134
Baqoyev Sunnatillo Burxon o'g'li	
TADBIRKORLIK FAOLIYATIGA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING ILMIIY-NAZARIY ASOSLARI	139
Salaydinov Shodiyor Nizom o'g'li	
TO'QIMACHILIK SANOATIDA INVESTITSION LOYIHALARNI BOSHQARISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING TASHKILIIY-IQTISODIY JIHA TLARI	144
Qurbonov Jasurbek Pozilovich	
OPTIMIZATION OF ROADSIDE AUTO CAMPING SITES (REST AREAS) ON HIGHWAYS USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE: INFRASTRUCTURE GAPS AND CORRIDOR-BASED EVIDENCE FROM UZBEKISTAN	150
Akramov Akbarjon Akmal ugli	
QURILISH KORXONALARIDA INNOVATSION MARKETING YONDASHUVLARINING AHAMIYATI	156
Aminov Abbas Mo'minboy o'g'li	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA AHOLI ISH BILAN BANDLIGI SAMARADORLIGINI IFODALOVCHI KO'RSATKICHLAR	160
Abdusaidov Akmal Abduvaliyevich	
MINTAQADA XUSUSIY TIBBIYOT MUASSASALARIDA MARKETING STRATEGIYASI	165
Yakubov Temur G'anibekovich	
AHOLI DEMOGRAFIK JARAYONLARINI IFODALOVCHI STATISTIK KO'RSATKICHLAR TIZIMI	169
Siroj Zarina Rustambekovna	
AXBOROT MAHSULOTLARI BIZNESINING YAIM VA BANDLIKKA TA'SIRI: EKONOMETRIK TAHLIL	176
Abdullayev Abdulla Fayzulla o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA SOG'LIQNI SAQLASH TIZIMINI IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING KONSEPTUAL ASOSLARI	181
Ziyodullayev Qahramon	
ЭНЕРГОЭФФЕКТИВНОСТЬ: ПОЛЬЗА ДЛЯ ЭКОНОМИКИ И ЭКОЛОГИИ	185
Хамдамова Гавхар Абсаматовна	
O'ZBEKISTONDA EKSPORTNI RAG'BATLANTIRISHNING MOLIYAVIY VOSITALARI VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI	191
Mamatov Baxodir Quldoshovich	

KO'P QIRRALI VALLARNING SHAKLLANTIRISH METODLARI VA USULLARINI TAHLIL QILISH	197
<i>Xasanov Bobirmirzo Maxmudali o'g'li, Valixonov Dostonbek Azim o'g'li, Alibekov Rasulbek Qanotbek o'g'li</i>	
MINTAQA SANOATINING TARKIBIY TRANSFORMATSIYASI VA UNNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRINI EKONOMETRIK MODELASHTIRISH	205
<i>Abdinazarov Xusan Shaymanovich</i>	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA SUG'URTA BOZORINING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH	209
<i>Nomozova Qumri Isoyevna</i>	
XALQARO STANDARTLAR TALABLARI ASOSIDA AUDITORLIK TEKSHIRUVINI TASHKIL ETISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	216
<i>Akromov Shohrux Shuhrat o'g'li</i>	
QASHQADARYO VILOYATIDA XIZMATLAR SOHASINING RIVOJLANISHNI TARTIBGA SOLISH TIZIMI	221
<i>Achilova Firuza Kurbanovna</i>	
BANK MENEJMENTIDA INKLYUZIV MOLIYALASHTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI, TAMOYILLARI VA STRATEGIK AHAMIYATI	225
<i>Rajabov Oybek Panjievich</i>	
MINTAQADA OLIY TA'LIM TIZIMINING ISHSIZLIK DARAJASIGA TA'SIRINI EKONOMETRIK MODELASHTIRISH	229
<i>Rustamov Jasurbek Ravshanbek o'g'li</i>	
MAISHIY XIZMATLAR SOHASIDA INNOVATSION KLASTER MODELINI JORIY ETISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	235
<i>Normurodova Zebo Eshmaxmatovna</i>	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA INVESTITSIYA FAOLIYATINI BOSHQARISH	240
<i>Xatamov Nurbek Ochildiyevich, Sharifi Abdul Fatah</i>	
MOLIYAVIY REJALASHTIRISHNING AMALDAGI MUAMMOLARI VA ULARNI YECHIMI YUZASIDAN TAKLIFLAR	245
<i>Pardayev Jamshid Muzaffarovich</i>	
TIJORAT BANKLARI LIKVIDLIK RISKLARINI BAHOLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	251
<i>Sulaymanov Samandarboy Adhambek o'g'li</i>	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA RISKLARNI BOSHQARISH AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH	257
<i>Karimov Shohrux Boydulla o'g'li</i>	
"O'ZBEKISTON TEMIR YO'LLARI" AKSIYADORLIK JAMIYATINING HISOBOTLARINI XALQARO STANDARTLARGA TRANSFORMATSIYA QILISH	262
<i>Astanov Zafar Murodillayevich</i>	
QARAMA-QARSHI AYLANUVCHI IKKI ROTORLI SHAMOL TURBINASINING MATEMATIK MODEL	266
<i>Pirmatov Nurali Berdiyevich, Bekishev Allabergen Yergashevich, Saodullayev Abror Saypullayevich, Qurbonov Najmiddin Abduxamidovich</i>	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA KICHIK VA O'RTA BIZNESNI BARQAROR RIVOJLANTIRISHNING INSTITUTIONAL VA INVESTITSION MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	272
<i>Norboyev Sarvar Azodovich</i>	
O'ZBEKISTONDA TRANSPORT SOHASIDA FAOLIYAT YURITAYOTGAN TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINING IQTISODIY AHAMIYATI	277
<i>Jaloliddinov Anvar Jaloliddin o'g'li</i>	
ANALYSIS OF UZBEKISTAN'S MAIN ECONOMIC INDICATORS AND GDP GROWTH	283
<i>B.Beknazarov</i>	

SOTISH JARAYONIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR VA MARKETING TADQIQOTLARINING INTEGRATSIIYASI	288
Abdusalilova Laylo Tohtasinovna	
ПРИМЕНЕНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В АУДИТЕ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ: ГЛОБАЛЬНЫЙ И УЗБЕКСКИЙ КОНТЕКСТ	294
Мегноров Алмардон Абдирахмонович	
RISK MANAGEMENT STRATEGIES IN UNCERTAIN ECONOMIC ENVIRONMENTS: A GLOBAL COMPARATIVE STUDY	302
Nigmatova Malika	
OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA MOLIYAVIY BARQARORLIKNI TA'MINLASHNING NAZARIY ASOSLARI.....	307
Hamrayev Maqsudjon Saidaxmadovich	
BARQAROR RIVOJLANISHNI TA'MINLASHDA AHOLI BANDLIGINI OSHIRISH MASALALARI	311
Mamajonova Gulbaxor Toxirjon qizi	
АВТОМАТИЗАЦИЯ АУДИТОРСКИХ ПРОЦЕДУР НА ОСНОВЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ: ВЛИЯНИЕ НА КАЧЕСТВО АУДИТОРСКИХ ЗАКЛЮЧЕНИЙ	316
Киличева Ф.Б.	
MAISHIY TEXNIKA EKSPORTIDA YASHIL IQTISODIY SAMARADORLIKNI BAHOLASHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	320
Kushmanova Mahbuba	
GAZ TA'MINOTIDA YO'QOTISHLARNI KAMAYTIRISHNING IQTISODIY ASOSLARI	324
Xamidov Xayriddin Faxritdinovich	
DAVLAT AKTIVLARINI XUSUSIYLASHTIRISHNING MINTAQA IQTISODIY RIVOJLANISHIGA TA'SIRINI BAHOLASH (QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA).....	329
Sharapov Farrux Shomuratovich	
КРИТЕРИИ ОТБРАКОВКИ ЭКСТРУЗИОННЫХ АЛЮМИНИЕВЫХ ПРОФИЛЕЙ ГРУППЫ ALMGS1 ПО МАКРОСТРУКТУРНЫМ ПРИЗНАКАМ В ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ УСЛОВИЯХ	333
Ибрахимов Фаррухжон Фарходович	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA DEBITORLIK QARZLARI VA FAKTORING OPERATSIYALARI HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	336
G'oziyeva Mokhira Rustamovna	
KULTIVATOR YUMSHATKICH PANJALARI O'TMASLANISH DARAJASINING ISH KO'RSATKICHLARIGA TA'SIRI	345
Quvondiqov Yoqub Tursunbaevich, Nuraliyev To'liqin Alimardanovich	
SANOAT KORXONALARINI BOSHQARISHDA INNOVATSION STRATEGIYANI RIVOJLANTIRISH BO'YICHA XORIJIY TAJRIBALAR	352
To'g'onov Ibroximxo'ja	
TMK KORXONASI SHAROITIDA R6AM5 MARKALI TEZKESAR PO'LATDAN TAYYORLANGAN PARMA UCHUN TERMIK ISHLOV BERISH REJIMI	358
Djalalova Sevara Toxtamuratovna	
РОЛЬ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РАЗВИТИИ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ	362
Шоев Алим Халмуратович	
TRANSFORMATSIYA VA XUSUSIYLASHTIRISH OMILLARINING BANK SAMARADORLIGI KO'RSATKICHLARIGA TA'SIRI	367
Umirzoqova Aziza Olim qizi	
SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISH	372
Ismatov Raxmatilla Oltinovich	
RAQAMLI TO'LOV TIZIMLARI TADBIRKORLIK SAMARADORLIGINI OSHIRISH OMILI SIFATIDA.....	376
Yoqubjonov Ibrohim G'olibjon o'g'li	

BANK TIZIMIDAGI AKTIVLARINING UNUMDORLIGINI OSHIRISH BO'YICHA STRATEGIK YONDASHUVLAR	379
Sadikov Q.M.	
СЦЕНАРНОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ ПОВЫШЕНИЯ ЭНЕРГОЭФФЕКТИВНОСТИ ОТРАСЛЕЙ ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА В УСЛОВИЯХ НЕОПРЕДЕЛЁННОСТИ И СТРУКТУРНЫХ ПРЕОБРАЗОВАНИЙ	383
Муслимова Ф.С., Хашимова Н.А.	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA TIBBIY XIZMATLARNI TAQDIM QILISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI	390
S.M. Raximova	
YANGI O'ZBEKISTONDA OLIY TA'LIM MUASSASALARI AXBOROT-RESURS MARKAZLARI FAOLIYATINI STRATEGIK BOSHQARISH MODELI	395
Qurbanova Muazzam Fazliddinova	
IQTISODIYOTNING TRANSFORMATSİYALASHUVI JARAYONIDA INVESTITSION KREDITLASHNING TAHLILI	399
Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA EKSPORTNI RAG'BATLANTIRISH MASALALARI	404
Abdug'aniyev Murodjon Shavkat o'g'li	
XO'JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARNING INNOVATSION FAOLIYATINI INVESTITSİYALAR YORDAMIDA QO'LLAB-QUVVATLASH	408
Baxriddinov Nodirbek Zamirdinovich	
FRANSUZ TILIDA FE'L SEMANTIKASINING KO'PMA'NOLILIK VA BIRMA'NOLILIK ASPEKTLARI	412
Jo'rayeva Malohat Muhammadovna, Bekmetova Munisa Karimbayevna	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASIDA ASOSIY KAPITALGA KIRITILGAN INVESTISIYALARDA CHET-EL INVESTISIYASI VA KREDITLARINI ROLI	418
Sultanov Anvar Abdullaevich	
INSON QON TOMIRLARINING TARMOQLANISHINI L-SISTEMALAR ASOSIDA HOSIL QILISH ALGORITMNI ISHLAB CHIQUV	423
Boliyeva Dilrabo Nurbek qizi	
YASHIL IQTISODIYOT LOYIHALARINI MOLIYALASHTIRISHDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK (DXSH)NING AHAMIYATI	429
Ergashev Axmadjon Maxmudjon o'g'li	
NAMANGAN VILOYATIDA TURIZM SOHASINI RIVOJLANTIRISHNING STRATEGIK YO'NALISHLARI	434
Otaylor Usmonaliyev	
TIJORAT BANKLARIDA VALYUTA ARBITRAJI VA UNING MOHIYATI	440
Yaxyayev Ziyodilla Lutfullayevich	
TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN ALOQA SOHASINI MOLIYALASHTIRISHNING NAZARIY JIHATLARI	443
Mirzaraximova Aziza Azimjanovna	
DON VA UN MAHSULOTLARINI QAYTA ISHLASH KORXONALARIDA MARKETING FAOLIYATINI BOSHQARISH XUSUSIYATLARI	450
Boyjigitov Sanjarbek Komiljon o'g'li	
SURXONDARYO VILOYATIDA TUXUM ISHLAB CHIQARISHNING JORIY HOLATI TAHLILI	454
Ismoilov Zuhridin Sayitqulovich	
ZAMONAVIY TURAR-JOY ME'MORCHILIGIDA MILLIYLIK VA AN'ANAVIYLIKNING O'RNI VA AHAMIYATI	459
Toshniyozov Otabek Hakimovich	
MARKAZIY QIZILQUM FOSFORIT RUDALARIDAN QIMMATBAHO KOMPONENTLARNI KOMPLEKS AJRATISH TEXNOLOGIYASI	464
Eshonqulov Uchqun Xudaynazar o'g'li, Ruzibayeva Dildora Akramovna, Xushvaqtova Dilshoda Shavkat qizi	

BANKLARDA CHAKANA KREDITLASH JARAYONLARINI RAQAMLASHTIRISH TARTIBI	470
<i>Axmedova Dilrabo Kurbondurdi qizi</i>	
TADBIRKORLIK VA KICHIK BIZNESNI QO‘LLAB-QUVVATLASHNING XALQARO MODELLARI HAMDA ULARNING AMALIY AHAMIYATI	476
<i>Nodirbek Shavkatovich Mirzaaxmedov</i>	
DAVLAT FUQAROLIK XIZMATIDA XOTIN-QIZLARNING BOSHQARUV KARYERASI: MOHIYATI, ZARURIYATI VA ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	483
<i>Abduraxmonova Feruzabonu</i>	
ASOSIY KAPITALGA INVESTITSİYALARNI MOLIYALASHTIRISHNING RIVOJLANAYOTGAN MAMLAKATLAR TAJRIBALARI	489
<i>Xoshimov Sobir Murtazayevich</i>	
QURILISH MATERIALLARI ISHLAB CHIQARUVCHI KORXONALARDA MARKETING FAOLIYATINING TASHKILIY TUZILMASINI OPTIMALLASHTIRISH	495
<i>Uzakova Umida Ruziyevna</i>	
OLIY TA‘LIMNI MOLIYALASHTIRISH SAMARADORLIGI VA PROFESSOR-O‘QITUVCHI–TALABA NISBATI O‘RTASIDAGI IQTISODIY BOG‘LIQLIK.....	502
<i>Dusanov Salim Mamarasulovich</i>	
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ ВНЕДРЕНИЯ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В СИСТЕМЫ AML: АНАЛИЗ ПРАКТИК ВЕДУЩИХ БАНКОВ И СТРАН СНГ	507
<i>Рашидов Авазбек Рахимович</i>	
BOJXONA TIZIMINI RAQAMLASHTIRISHDAGI MAVJUD MUAMMOLAR TAHLILI	516
<i>Radjapova Latofat Sardorovna</i>	
DEFORMATSİYALANUVCHAN STANDART CHIZIQLI QATTIQ (STANDARD LINEAR SOLID MODEL, SLS) MODEL ISHLAB CHIQISH VA SONINI TAHLIL QILISH	523
<i>Ahmadov Ilhom Aktam o‘g‘li, Faxriddinova Rayhona Vahobjon qizi, Rustamova Ruxsora Kamtar qizi</i>	
ВЛИЯНИЕ КЕРАМИЧЕСКИХ КОМПОЗИЦИОННЫХ ПОКРЫТИЙ НА ТЕПЛОВУЮ ЭФФЕКТИВНОСТЬ КАМЕННОГО ТЕПЛОАККУМУЛЯТОРА В СОЛНЕЧНО-АССИСТИРОВАННЫХ БИОГАЗОВЫХ УСТАНОВКАХ	530
<i>Д.М. Жураханов</i>	
O‘ZBEKISTONDA ISLOMIY MOLIYA TIZIMINI RIVOJLANTIRISHNING KELAJAKDAGI IMKONIYATLARI.....	537
<i>Akbarov Husniddinjon Mo‘ysin o‘g‘li</i>	
MAHALLIY BUDJETLARNI BOSHQARISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA OCHIQLIKNI KUCHAYTIRISH	544
<i>Xolmirzayev Ulug‘bek Abdulazizovich, Normatov Joxongir Murodillayevich</i>	
DON MAHSULOTLARI TARMOG‘IDA ISHLAB CHIQARISH QUVVATLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	548
<i>Aipova Iroda Ikramovna</i>	

DON MAHSULOTLARI TARMOG'IDA ISHLAB CHIQRISH QUVVATLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Aipova Iroda Ikramovna

Angren universiteti o'qituvchisi

E-mail: irodaaipova87@gmail.com

ORCID: 0009-0006-9951-351X

Annotatsiya. Mazkur maqolada don mahsulotlari tarmog'ida ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish samaradorligini oshirishning nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilinadi. Sohada mavjud ishlab chiqarish quvvatlaridan to'liq va oqilona foydalanmaslik sabablari, ularning iqtisodiy oqibatlarini hamda samaradorlikka ta'sir etuvchi omillar o'rganilgan. Shuningdek, ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiya qilish, raqamlashtirish, logistika tizimini takomillashtirish, resurslardan tejamkor foydalanish va boshqaruv mexanizmlarini optimallashtirish orqali quvvatlardan foydalanish darajasini oshirish yo'llari asoslab berilgan. Tadqiqot natijasida don mahsulotlari tarmog'ida ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga qaratilgan kompleks tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlar taklif etilgan.

Kalit so'zlar: don mahsulotlari tarmog'i, ishlab chiqarish quvvatlari, samaradorlik, quvvatlardan foydalanish koeffitsienti, modernizatsiya, raqamlashtirish, logistika, resurs tejamkorligi, boshqaruv mexanizmlari, iqtisodiy samaradorlik.

Abstract. This article analyzes the theoretical and practical aspects of improving the efficiency of production capacity utilization in the grain products sector. The study examines the reasons for the incomplete and inefficient use of existing production capacities, their economic consequences, and the factors affecting efficiency. It also substantiates ways to increase the level of capacity utilization through modernization of production processes, digitalization, improvement of logistics systems, efficient use of resources, and optimization of management mechanisms. As a result of the research, comprehensive organizational and economic mechanisms aimed at enhancing production efficiency in the grain products sector are proposed.

Keywords: grain products sector, production capacity, efficiency, capacity utilization coefficient, modernization, digitalization, logistics, resource efficiency, management mechanisms, economic efficiency.

Аннотация. В статье анализируются теоретические и практические аспекты повышения эффективности использования производственных мощностей в отрасли зерновых продуктов. Исследованы причины неполного и нерационального использования существующих производственных мощностей, их экономические последствия, а также факторы, влияющие на уровень эффективности. Обоснованы направления повышения уровня использования мощностей за счет модернизации производственных процессов, цифровизации, совершенствования логистической системы, ресурсосбережения и оптимизации механизмов управления. В результате исследования предложены комплексные организационно-экономические механизмы, направленные на повышение эффективности производства в отрасли зерновых продуктов.

Ключевые слова: отрасль зерновых продуктов, производственные мощности, эффективность, коэффициент использования мощностей, модернизация, цифровизация, логистика, ресурсосбережение, механизмы управления, экономическая эффективность.

KIRISH

Bugungi kunda global miqyosda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, agrar tarmoqni modernizatsiya qilish va mavjud resurslardan samarali foydalanish masalalari ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Aholi sonining ortib borishi, iqlim o'zgarishlari, logistika zanjirlaridagi uzilishlar hamda jahon bozorida narxlarning beqarorligi don mahsulotlari ishlab chiqarish va qayta ishlash tarmog'ini yanada samarali tashkil etishni talab etmoqda. Shu nuqtai nazardan, don mahsulotlari tarmog'ida ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish samaradorligini oshirish masalasi nafaqat iqtisodiy, balki strategik ahamiyatga ham ega hisoblanadi [1].

Don mahsulotlari tarmog'i mamlakat oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda asosiy o'rin tutadi. Ushbu tarmoq g'alla yetishtirish, uni saqlash, qayta ishlash va tayyor mahsulot sifatida iste'molchiga yetkazib berish jarayonlarini qamrab oladi. Mazkur jarayonlarning har bir bosqichida ishlab chiqarish quvvatlaridan oqilona va to'liq foydalanish yuqori iqtisodiy natijalarga erishishning muhim omili hisoblanadi. Ammo amaliyot shuni ko'rsatadiki, ko'plab korxonalarda mavjud quvvatlardan foydalanish darajasi yetarli emas. Bu esa ishlab chiqarish tannarxining oshishiga, mahsulot raqobatbardoshligining pasayishiga hamda moliyaviy barqarorlik ko'rsatkichlarining susayishiga olib kelmoqda [2].

Ishlab chiqarish quvvatlaridan samarali foydalanish ko'rsatkichi korxonaning ishlab chiqarish salohiyati bilan real ishlab chiqarish hajmi o'rtasidagi nisbat orqali aniqlanadi. Agar mavjud texnologik imkoniyatlar to'liq ishga solinmasa, asosiy vositalar va aylanma mablag'lardan foydalanish samaradorligi pasayadi. Natijada kapital qo'yilmalar qaytimi kamayadi, ishlab chiqarish xarajatlari nisbatan yuqori darajada saqlanib qoladi hamda foyda miqdori qisqaradi. Shu bois ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish darajasini oshirish korxonalarining iqtisodiy barqarorligini mustahkamlashning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi [3].

Don mahsulotlari tarmog'ida ishlab chiqarish quvvatlaridan yetarli darajada foydalanilmasligiga bir qator omillar ta'sir ko'rsatadi. Jumladan, xomashyo yetkazib berishdagi uzilishlar, mavsumiylik omili, eskirgan texnologiyalar, ishlab chiqarish jarayonlarining past darajada avtomatlashtirilganligi, logistika infratuzilmasining yetarli darajada rivojlanmaganligi hamda boshqaruv tizimidagi ayrim kamchiliklar shular jumlasidandir. Ayniqsa, texnik va texnologik jihozlarning ma'naviy hamda jismoniy eskirishi ishlab chiqarish jarayonlarining uzluksizligi va samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda [4].

Zamonaviy sharoitda ishlab chiqarish quvvatlaridan samarali foydalanish masalasi innovatsion yondashuvlarni joriy etish bilan chambarchas bog'liq. Raqamli texnologiyalarni qo'llash, ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish, energiya va resurs tejamkor texnologiyalarni joriy etish, logistika tizimini optimallashtirish hamda boshqaruvning zamonaviy usullaridan foydalanish orqali mavjud quvvatlardan foydalanish darajasini sezilarli darajada oshirish mumkin. Bunda ishlab chiqarish jarayonlarining uzluksizligini ta'minlash, quvvatlar yuklamasini optimal darajada rejalashtirish hamda ichki zaxiralarni aniqlash muhim ahamiyat kasb etadi [5].

Shuningdek, tarmoqda davlat tomonidan amalga oshirilayotgan agrar siyosat, investitsion qo'llab-quvvatlash mexanizmlari, subsidiyalar va imtiyozli kreditlar ishlab chiqarish quvvatlarini modernizatsiya qilish hamda ulardan samarali foydalanishni rag'batlantiruvchi muhim omillar sirasiga kiradi. Bozor mexanizmlarining chuqurlashuvi va raqobat muhitining kuchayishi sharoitida korxonalar o'z ishlab chiqarish salohiyatidan maksimal darajada foydalanishga intilmoqda.

Mazkur tadqiqotning maqsadi don mahsulotlari tarmog'ida ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish samaradorligini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini o'rganish hamda ularni takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot davomida ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish darajasiga ta'sir etuvchi omillar tizimli ravishda tahlil qilinadi va samaradorlikni oshirishga qaratilgan kompleks yondashuv asoslab beriladi [6].

Shu tariqa, don mahsulotlari tarmog'ida ishlab chiqarish quvvatlaridan samarali foydalanish masalasi iqtisodiy o'sishni ta'minlash, oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash va tarmoqning raqobatbardoshligini oshirishda muhim strategik yo'nalish sifatida namoyon bo'ladi.

Ma'lumotlarga ko'ra, so'nggi besh yil ichida don mahsulotlari ishlab chiqarish tarmog'ida o'sish sur'ati kuzatilmoqda. Masalan, bug'doy yetishtirish hajmi 2019–2020-yillarda taxminan 5,8 million tonnani tashkil etgan bo'lsa, 2023–2024-yillarda bu ko'rsatkich 6,5 million tonnaga yetdi, ya'ni o'sish 12–13 foizni tashkil etdi. Shunga qaramay, ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish samaradorligi hali ham kutilgan darajaga to'liq yetmagan. Korxonalar statistikasi mavjud texnologik quvvatlarning o'rtacha yuklanish darajasi 65–70 foiz atrofida ekanini ko'rsatadi, bu esa ishlab chiqarish salohiyatidan to'liq foydalanilmayotganini anglatadi [7].

Bug'doyni qayta ishlash inshootlarida ham samaradorlikni oshirish imkoniyatlari mavjud. Masalan, bug'doyni qayta ishlash quvvatlarining o'rtacha yuklanish darajasi 60 foizni tashkil etadi, qolgan 40 foiz quvvat esa to'liq ishga solinmagan. Bu holat qayta ishlash sektorida texnologik jihozlarning eskirganligi, logistika uzilishlari va boshqaruv samaradorligi bilan bog'liq omillar bilan izohlanadi. Qayta ishlash korxonalarida mehnat unumdorligi ham nisbatan past bo'lib, ishlab chiqarilgan mahsulot bo'yicha o'rtacha ko'rsatkich 1,8–2,2 tonna/

ishchi/kun atrofida saqlanmoqda. Bu raqam yetakchi don ishlab chiqaruvchi davlatlar bilan taqqoslaganda pastroqdir [8].

Energiya va resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish imkoniyatlari ham mavjud. Ishlab chiqarish jarayonlarida energiya sarfi o'tgan yillarga nisbatan 8–10 foizga kamaygan bo'lsa-da, bu ko'rsatkich zamonaviy talab darajasiga to'liq mos kelmaydi. Masalan, bug'doy uni ishlab chiqarishda bir tonna mahsulot uchun sarflanadigan energiya miqdori o'rtacha 320–350 kVt/soatni tashkil etadi. Ilg'or texnologiyalar joriy etilgan korxonalarda esa bu ko'rsatkich 250–270 kVt/soat atrofida bo'lib, resurslardan foydalanish samaradorligini sezilarli darajada oshirish imkoniyati mavjudligini ko'rsatadi [9].

Logistika sohasida ham muhim ko'rsatkichlar qayd etilgan. Don mahsulotlarini saqlash va tashish tizimida umumiy yo'qotishlar darajasi 8–10 foizni tashkil etadi, bu esa ishlab chiqarilgan hajmning sezilarli qismi iste'molchiga yetkazilishidan oldin yo'qotilayotganini anglatadi. Saqlash omborlarining foydalanilmayotgan quvvati 30 foiz atrofida bo'lib, mavjud infratuzilma imkoniyatlaridan to'liq foydalanish zaruratini ko'rsatadi.

Texnologik yangilanishlarning ta'siri sezilarli natijalar bermoqda. Avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari joriy etilgan korxonalarda ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish darajasi 75–80 foizgacha yetmoqda. Bu esa an'anaviy texnologiyalar asosida ishlovchi ishlab chiqarish maydonlariga nisbatan 10–15 foiz yuqori ko'rsatkichni anglatadi. Innovatsion texnologiyalarni joriy etish natijasida ishlab chiqarish tannarxi 6–9 foizga kamaygani kuzatilgan bo'lib, bu korxonalarining raqobatbardoshligini oshirishda muhim omil bo'lmoqda.

Moliyaviy ko'rsatkichlar ham ijobiy dinamikani namoyon etmoqda. Ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanishni optimallashtirgan korxonalar daromadlarini 15 foizgacha oshirishga erishgan. Bu samarali boshqaruv va resurslardan oqilona foydalanish natijasidir. Xomashyo yetkazib berish zanjirini optimallashtirish hamda ishlab chiqarish jadvalini bozor talabiga moslashtirish orqali aylanma mablag'lardan foydalanish samaradorligini sezilarli darajada yaxshilash mumkin.

Keltirilgan statistik ko'rsatkichlar don mahsulotlari tarmog'ida ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish samaradorligini oshirish uchun tashkiliy, texnologik va boshqaruv yo'nalishlarini yanada takomillashtirish zarurligini ko'rsatadi. Foydalanilmayotgan yoki past samarali quvvatlarni optimallashtirish, logistika tizimini rivojlantirish hamda zamonaviy boshqaruv usullarini joriy etish orqali umumiy tarmoq samaradorligini sezilarli darajada oshirish mumkin.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish samaradorligi masalasi iqtisodiyot nazariyasi va amaliy boshqaruv fanlarida muhim tadqiqot yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Xususan, sanoat iqtisodiyoti, operatsion menejment, strategik boshqaruv hamda agrar iqtisodiyot doirasida mazkur muammo turli yondashuvlar asosida o'rganilgan. Ilmiy adabiyotlarda ishlab chiqarish quvvatlari korxonaning maksimal ishlab chiqarish salohiyati sifatida talqin etiladi va undan foydalanish darajasi iqtisodiy samaradorlikning muhim ko'rsatkichi sifatida baholanadi.

Xorijiy iqtisodiy maktab vakillari ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish samaradorligini oshirishni, avvalo, operatsion jarayonlarni optimallashtirish bilan bog'laydilar. Ularning fikricha, quvvatlardan to'liq foydalanilmasligi ishlab chiqarish jarayonlaridagi nomuvofiqliklar, talab prognozining yetarli darajada aniqlik bilan tuzilmasligi, logistika zanjiridagi uzilishlar hamda resurslar taqsimotidagi nomutanosiblik natijasidir. Shu sababli ular ishlab chiqarish jarayonlarini tizimli rejalashtirish, yuklamani muvozanatlash, zaxiralarni boshqarish va sifat nazoratini takomillashtirish orqali quvvatlardan foydalanish darajasini oshirish mumkinligini asoslaydilar [10].

Operatsion menejment nazariyasida ishlab chiqarish quvvatlarini boshqarish "lean production" va "just-in-time" konsepsiyalari bilan chambarchas bog'liq holda o'rganiladi. Mazkur yondashuvlarga ko'ra, ortiqcha zaxiralar va vaqt yo'qotishlarini qisqartirish, ishlab chiqarish jarayonlarini uzluksiz tashkil etish hamda qiymat yaratmaydigan operatsiyalarni kamaytirish orqali quvvat yuklanishi oshiriladi. Natijada korxonalar xarajatlari qisqaradi va umumiy rentabellik ortadi.

Raqamli iqtisodiyot sharoitida ishlab chiqarish quvvatlaridan samarali foydalanish masalasi yangi mazmun kasb etmoqda. Ilmiy tadqiqotlarda sanoatni raqamlashtirish, sun'iy intellekt asosidagi rejalashtirish tizimlari, IoT texnologiyalari hamda avtomatlashtirilgan boshqaruv platformalarini joriy etish orqali ishlab chiqarish samaradorligini oshirish imkoniyatlari keng yoritilgan. Tadqiqotchilar ta'kidlashicha, real vaqt rejimida ma'lumotlarni monitoring qilish va tahlil qilish korxonalariga quvvatlardan foydalanish darajasini aniq baholash hamda operativ boshqaruv qarorlarini qabul qilish imkonini beradi [11].

Agrar iqtisodiyot yo'nalishidagi tadqiqotlarda ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish samaradorligi ko'proq mavsumiylik omili, xomashyo yetkazib berish barqarorligi va infratuzilma rivojlanganligi bilan bog'liq holda o'rganiladi. Don mahsulotlari tarmog'ida ishlab chiqarish jarayonlari qishloq xo'jaligi sikllariga bevosita bog'liq bo'lgani sababli quvvat yuklanishida mavsumiy tebranishlar kuzatiladi. Shu bois olimlar donni saqlash

va qayta ishlash infratuzilmasini rivojlantirish, logistika tizimini takomillashtirish hamda zaxira fondlarini shakllantirish orqali yil davomida quvvatlardan barqaror foydalanish mexanizmlarini ishlab chiqish zarurligini ta'kidlaydilar.

Mahalliy iqtisodchi olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish darajasiga ta'sir etuvchi omillar tizimli ravishda tahlil qilingan. Ular orasida asosiy vositalarning texnik holati, modernizatsiya darajasi, mehnat unumdorligi, energiya samaradorligi va boshqaruv sifati alohida qayd etiladi. Shuningdek, davlat tomonidan agrar sektorni qo'llab-quvvatlash siyosati, subsidiyalar, imtiyozli kreditlar hamda investitsion dasturlar ishlab chiqarish quvvatlarini yangilash va ulardan samarali foydalanishni rag'batlantiruvchi omil sifatida baholanadi.

Ilmiy manbalarda ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish samaradorligini baholashning turli metodik yondashuvlari ham taklif etilgan. Jumladan, quvvatlardan foydalanish koeffitsienti, asosiy vositalar rentabelligi, fond qaytimi, mehnat unumdorligi va energiya sig'imi kabi ko'rsatkichlar keng qo'llaniladi. Ayrim tadqiqotchilar kompleks indekslar asosida baholash usullarini taklif etib, iqtisodiy, texnologik va tashkiliy omillarni integrallashgan holda tahlil qilish zarurligini asoslaydilar.

Don mahsulotlari tarmog'iga oid tadqiqotlarda qayta ishlash sanoatining ahamiyati alohida ta'kidlanadi. Olimlar fikricha, xom donni chuqur qayta ishlash orqali qo'shimcha qiymat yaratish va eksport salohiyatini oshirish mumkin. Biroq buning uchun mavjud ishlab chiqarish quvvatlaridan to'liq va samarali foydalanish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish hamda sifat menejmenti tizimlarini takomillashtirish talab etiladi. Shu bilan birga, don mahsulotlarini saqlash infratuzilmasini rivojlantirish va yo'qotishlarni kamaytirish ham umumiy samaradorlikka sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, ko'plab ilmiy ishlar ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish samaradorligini oshirishning alohida jihatlarini o'rgangan bo'lsa-da, don mahsulotlari tarmog'ida ushbu masalani kompleks tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlar asosida o'rganish yetarli darajada tizimlashtirilmagan. Ayniqsa, raqamlashtirish jarayonlari, energiya samaradorligi va logistika optimallashtirishni yagona integratsiyalashgan model asosida tahlil qilish zarurati mavjud.

Shu bois mazkur tadqiqot mavjud ilmiy qarashlarni umumlashtirish, ularning ijobiy jihatlarini aniqlash va don mahsulotlari tarmog'ida ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish samaradorligini oshirish bo'yicha takomillashtirilgan mexanizmlarni ishlab chiqishga qaratilgan. Ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, samaradorlikni oshirish uchun faqat texnik modernizatsiya yetarli emas, balki boshqaruv tizimini takomillashtirish, raqamli monitoring mexanizmlarini joriy etish va ichki zaxiralarni aniqlashga qaratilgan kompleks yondashuv talab etiladi.

Umuman olganda, ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish samaradorligi iqtisodiy o'sish, raqobatbardoshlik va oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashning muhim omili sifatida ilmiy adabiyotlarda keng e'tirof etilgan. Don mahsulotlari tarmog'ida esa bu masala yanada dolzarb bo'lib, mavjud quvvatlarni optimallashtirish va innovatsion boshqaruv mexanizmlarini joriy etish orqali tarmoqning barqaror rivojlanishini ta'minlash zarurati kuchayib bormoqda.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot jarayonida tizimli tahlil, iqtisodiy-statistik usullar, taqqoslash hamda dinamik tahlil metodlaridan foydalanildi. Ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish samaradorligi ko'rsatkichlari korxonalar kesimida baholanib, quvvat yuklanishi koeffitsienti, mehnat unumdorligi va fond qaytimi asosida tegishli hisob-kitoblar amalga oshirildi.

Shuningdek, omilli tahlil yordamida samaradorlikka ta'sir etuvchi asosiy iqtisodiy va tashkiliy omillar aniqlashtirildi. Tadqiqotda grafik va jadval usullaridan foydalanilib, natijalar vizuallashtirildi. Olingan ma'lumotlar asosida takomillashtirilgan tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlar ishlab chiqildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bugungi kunda global miqyosda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, agrar tarmoqni modernizatsiya qilish va mavjud resurslardan samarali foydalanish masalalari ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Aholi sonining ortib borishi, iqlim o'zgarishlari, logistika zanjirlaridagi uzilishlar hamda jahon bozorida narxlarning beqarorligi don mahsulotlari ishlab chiqarish va qayta ishlash tarmog'ini yanada samarali tashkil etishni talab etmoqda. Shu nuqtai nazardan, don mahsulotlari tarmog'ida ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish samaradorligini oshirish masalasi nafaqat iqtisodiy, balki strategik ahamiyatga ham ega hisoblanadi.

Don mahsulotlari tarmog'i mamlakat oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda asosiy o'rin tutadi. Ushbu tarmoq g'alla yetishtirish, uni saqlash, qayta ishlash va tayyor mahsulot sifatida iste'molchiga yetkazib berish jarayonlarini qamrab oladi. Mazkur jarayonlarning har bir bosqichida ishlab chiqarish quvvatlaridan oqilona

va to'liq foydalanish yuqori iqtisodiy natijalarga erishishning muhim omilidir. Biroq amaliyot shuni ko'rsatadiki, ayrim korxonalarda mavjud quvvatlardan foydalanish darajasi yetarli emas. Bu esa ishlab chiqarish tannaxsining oshishiga, mahsulot raqobatbardoshligining pasayishiga hamda moliyaviy barqarorlik ko'rsatkichlarining susayishiga olib kelmoqda.

Ishlab chiqarish quvvatlaridan samarali foydalanish ko'rsatkichi korxonaning ishlab chiqarish salohiyati bilan real ishlab chiqarish hajmi o'rtasidagi nisbat orqali aniqlanadi. Agar mavjud texnologik imkoniyatlar to'liq ishga solinmasa, asosiy vositalar va aylanma mablag'lardan foydalanish samaradorligi pasayadi. Natijada kapital qo'yilmalar qaytimi kamayadi, ishlab chiqarish xarajatlari nisbatan yuqori darajada saqlanib qoladi hamda foyda miqdori qisqaradi. Shu bois ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish darajasini oshirish korxonalarining iqtisodiy barqarorligini mustahkamlashning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Don mahsulotlari tarmog'ida ishlab chiqarish quvvatlaridan yetarli darajada foydalanilmasligiga bir qator omillar ta'sir ko'rsatadi. Jumladan, xomashyo yetkazib berishdagi uzilishlar, mavsumiylik omili, eskirgan texnologiyalar, ishlab chiqarish jarayonlarining past darajada avtomatlashtirilganligi, logistika infratuzilmasining yetarli darajada rivojlanmaganligi hamda boshqaruv tizimidagi ayrim kamchiliklar shular jumlasidandir. Ayniqsa, texnik va texnologik jihozlarning ma'naviy va jismoniy eskirishi ishlab chiqarish jarayonlarining uzluksizligi va samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

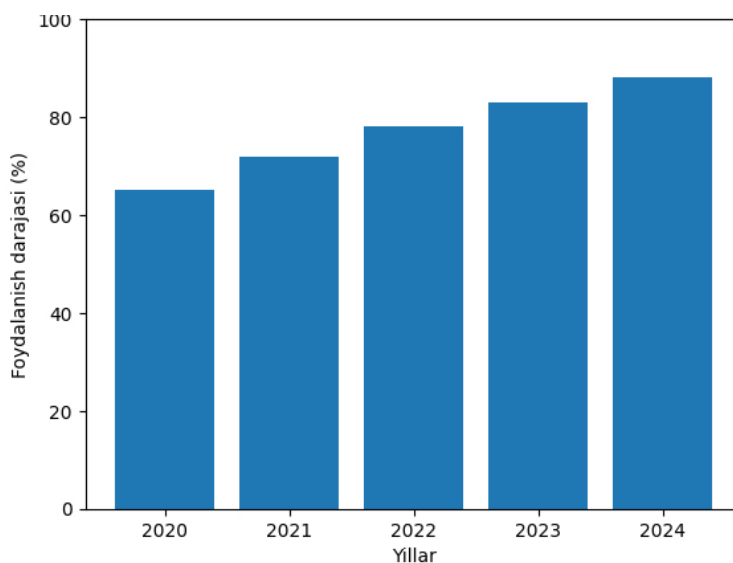
Zamonaviy sharoitda ishlab chiqarish quvvatlaridan samarali foydalanish masalasi innovatsion yondashuvlarni joriy etish bilan chambarchas bog'liq. Raqamli texnologiyalarni qo'llash, ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish, energiya va resurs tejankor texnologiyalarni joriy etish, logistika tizimini optimallashtirish hamda boshqaruvning zamonaviy usullaridan foydalanish orqali mavjud quvvatlardan foydalanish darajasini sezilarli darajada oshirish mumkin. Bunda ishlab chiqarish jarayonlarining uzluksizligini ta'minlash, quvvat yuklamasini optimal darajada rejalashtirish hamda ichki zaxiralarni aniqlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, tarmoqda davlat tomonidan amalga oshirilayotgan agrar siyosat, investitsion qo'llab-quvvatlash mexanizmlari, subsidiyalar va imtiyozli kreditlar ishlab chiqarish quvvatlarini modernizatsiya qilish hamda ulardan samarali foydalanishni rag'batlantiruvchi muhim omillardan hisoblanadi. Bozor mexanizmlarining chuqurlashuvi va raqobat muhitining kuchayishi sharoitida korxonalar o'z ishlab chiqarish salohiyatidan maksimal darajada foydalanishga intilmoqda.

Mazkur tadqiqotning maqsadi don mahsulotlari tarmog'ida ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish samaradorligini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini o'rganish va ularni takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot davomida ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish darajasiga ta'sir etuvchi omillar tizimli ravishda tahlil qilinadi hamda samaradorlikni oshirishga qaratilgan kompleks yondashuv asoslab beriladi.

Shu tariqa, don mahsulotlari tarmog'ida ishlab chiqarish quvvatlaridan samarali foydalanish masalasi iqtisodiy o'sishni ta'minlash, oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash va tarmoqning raqobatbardoshligini oshirishda muhim strategik yo'nalish sifatida namoyon bo'ladi.

Olingan natijalar ishlab chiqarish quvvatlarini modernizatsiya qilish va boshqaruv jarayonlarini optimallashtirish tarmoq iqtisodiy samaradorligini sezilarli darajada oshirishini tasdiqlaydi.

1-rasm. 2020-2024-yillarda don mahsulotlari tarmog'ida ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish darajasi (%)

Yuqoridagi diagrammada 2020–2024-yillar davomida don mahsulotlari tarmog'ida ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish darajasi aks ettirilgan. Ko'rinib turibdiki, 2020-yilda quvvatlardan foydalanish 65 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2024-yilga kelib bu ko'rsatkich 88 foizga yetgan. Bu esa tarmoqda ishlab chiqarish samaradorligi bosqichma-bosqich oshib borayotganini anglatadi [12].

Quvvatlardan foydalanish darajasining o'sishi bir qator omillar bilan izohlanadi: texnologik modernizatsiya, qayta ishlash korxonalarining yangilanishi, xomashyo yetkazib berish tizimining yaxshilanishi hamda ichki va tashqi bozorlarda talabning ortishi. Ayniqsa, 2022-yildan boshlab o'sish sur'atining tezlashgani investitsiyalar hajmining oshishi va logistika tizimlarining takomillashuvi bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

Ishlab chiqarish quvvatlaridan yuqori darajada foydalanish korxonalar rentabelligini oshiradi, mahsulot tannaxini kamaytiradi va eksport salohiyatini kuchaytiradi. Shu bilan birga, quvvatlardan 100 foizga yaqin foydalanish uchun xomashyo ta'minotining barqarorligi, energiya resurslari uzluksizligi hamda malakali kadrlar bilan ta'minlanganlik muhim ahamiyat kasb etadi. Umuman olganda, diagramma don mahsulotlari tarmog'ida barqaror rivojlanish tendensiyasi shakllanayotganini ko'rsatadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Don mahsulotlari tarmog'ida ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish ko'rsatkichlari tarmoqning iqtisodiy samaradorligi va raqobatbardoshligini belgilovchi muhim omillardan biridir. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, ishlab chiqarish quvvatlaridan oqilona va to'liq foydalanish mahsulot tannaxini kamaytiradi, foyda darajasini oshiradi hamda ichki va tashqi bozorlarda barqaror pozitsiyani ta'minlaydi. So'nggi yillarda texnik modernizatsiya, investitsiya loyihalarining amalga oshirilishi va logistika tizimining takomillashuvi natijasida quvvatlardan foydalanish darajasi izchil oshib bormoqda.

Shu bilan birga, quvvatlardan maksimal darajada foydalanish uchun xomashyo bazasini mustahkamlash, energiya samaradorligini oshirish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish hamda boshqaruv tizimini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Tarmoqda samarali rejalashtirishni yo'lga qo'yish va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini kuchaytirish ishlab chiqarish hajmining barqaror o'sishiga xizmat qiladi.

Umuman olganda, don mahsulotlari tarmog'ida ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish darajasi iqtisodiy o'sish va barqaror rivojlanishning muhim indikatorlaridan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi rasmiy ma'lumotlari.
2. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari.
3. Samuelson P., Nordhaus W. *Economics*. – McGraw-Hill.
4. Mankiw N.G. *Principles of Economics*. – Cengage Learning.
5. Todaro M., Smith S. *Economic Development*. – Pearson.
6. Heizer J., Render B. *Operations Management*. – Pearson.
7. Slack N., Brandon-Jones A. *Operations Management*. – Pearson Education.
8. Kotler P., Keller K. *Marketing Management*. – Pearson.
9. Porter M. *Competitive Advantage*. – Free Press.
10. Abdivaliyev S., Mutalov S., Baymanova M., Ubaydullayeva G., Aipova I. (2026). Eksportni rivojlantirish strategiyalarining dolzarbligi // *Muhandislik va iqtisodiyot*, 4(1).
11. Abdivaliyev S. (2025). Milliy mahsulotlarni tashqi bozorlarga olib chiqishdagi to'siqlarni bartaraf qilish choralari // *Green Economy and Development*, 3(4), 665209.
12. Abdivaliyev S. (2025). The Impact of International Trade Organizations and Financial Institutions on Global Economy // *Решение социальных проблем в управлении и экономике*, 4(1), 71–75.
13. Xayrullayevich A.S. (2025). O'zbekistonning eksport salohiyatini oshirishda kichik va o'rta biznesning roli // *Raqamli iqtisodiyot (Цифровая экономика)*, 11, 675–685.

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2026. № 2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100